

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.24.2.7-38>

PRISPEVKI Z ŽALNE SEJE ZA AKAD. PROF. DR. KAJETANA GANTARJA

*Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Društvo za antične in humanistične študije
Društvo slovenskih književnih prevajalcev*

Filozofska fakulteta, 2. septembra 2022

Star akademski običaj, ki izhaja še od humanistov in korenini v rimski *laudatio funebris*, veleva, da se ob taki priložnosti pokojnega spomnimo s temeljitim popisom njegovega življenja in dela. To je lep običaj, toda pokojni profesor Gantar se take vrste lavdaciji izmika. *Longum est*, bi se najbrž izrazil Cicero. Vendar ni samo to, da bi bilo treba nanizati preveč dejstev. Kronološkemu popisu dosežkov se ta zapuščina, zdaj ko jo gledamo kot celoto, izmika tudi zato, ker ob vsej raznolikosti učinkuje kot *eno* – s Horacijevimi besedami *simplex et unum*. Če bi se lotil popisa dejanj in dosežkov, nalog in časti, torej kariere profesorja klasične filologije in prevajalca, to ne bi bil zvest opis celote, ki je za njim ostala. Delo, ki je pred nami, nam je zapustil nekdo, ki je bil po poklicu filolog, v Enijevem prevodu *dicti studiosus*, vendar redke in neznačilne vrste. Tak, ki so mu bila minuciozna orodja filologije ključ do nečesa veliko večjega. Za opis tega »večjega« bom uporabil besede, ki ne bi smele učinkovati staromodno in patetično. Kajetanu Gantarju je bila filologija ključ do starodavne lepote in modrosti. A dodati je treba še nekaj. Izkušnja lepote in modrosti je po svojem naravnem značaju kontemplativna. Nekaj te kontemplativne odmaknjenosti je profesor Gantar nedvomno imel. Vendar je vabila k posne-manju. Poleg tega se je, če si smem dovoliti to karakterno oznako, družila z nenavadno prizemljenostjo, z realističnim občutkom za zunanjo stvarnost, in to onkraj vseh generacijskih pregrad. O tem vedno znova pričajo najmlajši člani njegove družine. O tem lahko poročamo tudi tisti, ki smo imeli redko srečo, da je prihajal med nas v predavalnico kot živa priča neke tistočletja stare resničnosti – *tamkajšnji* in obenem povsem *tukajšnji*. Tudi vsi, ki te sreče niso imeli, pa so lahko v njegovih prevodih antičnih klasikov zaslutili življenjsko

potrebo, izkušnjo teh nadčasnih srečanj posredovati v jeziku tukajšnje življenjske resničnosti.

Če bi hoteli Gantarjevo delo za vsako ceno razčleniti, bi ga morali na dve veliki področji: na akademsko in kulturno, na filologijo in prevajanje. Črta med tema dvema področjema pa je lahko samo zelo približna, saj ju je od vsega začetka razumel kot nerazdružljiv spoj. Akademskega poklica si ni znal predstavljati kot prebivalec slonokoščene stolpa. A tudi kulturnega poslanstva ne brez resne, kritične, akribične, v najbolj žlahtnem pomenu besede pedantne filologije. Vrsto pomembnih prispevkov je posvetil področju na meji med filologijo in kulturo: recepciji antike v slovenskem jezikovnem prostoru od humanistov do poezije, proze in dramatike 20. stoletja. Zanimivo je, da ga je za prevajanje Prokopija navdušil Finžgarjev roman.

Slovenska klasična filologija se je mednarodno uveljavila šele z Milanom Grošljem. Anton Sovre je bil predvsem izreden prevajalec in posrednik antične, zlasti grške literature; mednarodnega dometa njegovo filološko delo ni imelo. Gantar se je štel, to je v ožjem krogu večkrat povedal, bolj za Sovretovega kot za Grošljevega učenca. Obenem pa je bil prvi, ki se je mednarodno uveljavil na prvobitnem in ključnem področju te discipline, kot interpret besedil samih. Besedil, ki jih ima evropska intelektualna kultura za svoje zgodovinsko osrčje in ki so razlog, da klasična filologija sploh je. Da nastajajo prevodi. Da se uprizarjajo antične drame. Da sta latinščina in grščina v šoli. To zadnje mu je pomenilo neizmerno veliko; za latinščino v šoli si je ves čas prizadeval, v nekem odločilnem trenutku, leta 1975, pa se zanjo tudi javno izpostavil. Kontekst je bil politično zahteven, saj je imel napad na latinske oddelke ob vsem nereflektiranem ideološkem mračnjaštvu, ki se mu je vdajala tedanja oblast, značaj natančno začrtane politične smernice.

Gantar je bil skozi vso svojo akademsko kariero vpet v mednarodne tokove: kot vabljeni predavatelj na številnih univerzah, v Gradcu tudi z dolgoletnim honorarnim angažmajem, in kot dejaven član različnih združenj (Societas Latinitati fovendae; Görres-Gesellschaft zur Pflege der Wissenschaft). Večina njegovih mednarodnih stikov je bila povezana z nemško in italijansko govorečim prostorom, vendar mi je nekoč navdušeno zaupal, da »se mu je svet odprl šele v Parizu«, pri predavanjih znamenitega Pierra Courcella.

Velik mednarodni odmev so imele že ob objavi in ga imajo še danes Gantarjeve razprave o Horaciju. O variaciji aristotelskega koncepta »sam sebi prijatelj« (*amicus sibi*). O arhitektoniki zbirke *Carmina*. O zgradbi *Pesniške umetnosti* po načelu zlatega reza. O filozofskih ozadjih Horacijeve poezije: o eklekticizmu, ki ne pomeni površnega mešanja, temveč samozavestno »beganje« med šolami, od Epikura do Akademije, od kinikov do Aristotela. Številne pomembne prispevke o teh temah je objavil v tedaj skupni jugoslovanski reviji *Živa antika*. Tej je ne le z uredniškim, temveč tudi z avtorskim prispevkom že v prvih letih izhajanja pomagal najti pot v velika središča klasične filologije.

Med njegovimi grecestičnimi prispevki je še danes klasična referenca članek o zagonetnem mestu v Aristotelovi *Poetiki*, ki govori o Odisejevi mladosti. Gantar je s koncesivnim razumevanjem neke skladenjske konstrukcije prepričljivo pojasnil, kako Aristotel razume in vrednoti epizodično zgradbo Homerjeve *Odiseje*; obenem je odkril prepričljiv argument zoper prepričanje, da je Aristotel Homerja bral v redakciji, ki je bila mestoma korenito drugačna od aleksandrijske, torej »naše«.

Oblikovna vprašanja so v Gantarjevem filološkem delu močno prisotna. Na prireditvi ob njegovi devetdesetletnici v atriju ZRC SAZU, ki smo jo zaradi nenaklonjenih okoliščin lahko priredili šele poleti leta 2021, smo od njega lahko slišali nenavadno priznanje. Na vprašanje »zakaj ravno Horacij« mi je takrat odgovoril, da je kot gimnazijec nekaj časa resno razmišljal o študiju matematike, Horacij pa je imel kot sin nekakšnega finančnega uradnika matematiko v krvi. Toda pri pesniku, kot je Horacij, je ukvarjanje z obliko ključ do lepote. Kompozicija po načelu »zlatega reza«, ki jo je Gantar odkrival v *Pesniški umetnosti*, sloni na matematični formuli, ki opisuje idealen naravni proporc.

»Iskanje starodavne lepote in modrosti«, sem si dovolil reči. Z obojim so prežeti Gantarjevi prevodi. O tem priča že izbira avtorjev: na eni strani grški in rimski pesniki od Homerja, Sapfo in Pindarja prek Katula in Propercija do Horacija in Ovidijevih *Metamorfoz*; na drugi filozofska proza, zlasti Aristotelova *Nikomahova etika* in *Poetika*. Z enim svojih zadnjih velikih prevodov, s psevdo-Longinovim traktatom *O vzvišenem*, ključnim delom, ki je usodno zaznamovalo romantično estetiko, je Gantar Slovincem zapolnil še eno veliko vrzel v njihovi lastni intelektualni arheologiji: psevdo-Longin je značilen primer besedila, ki je prek posrednikov vplivalo tudi na slovensko intelektualno kulturo, vendar ga v slovenskem prevodu vse do leta 2011 nismo imeli.

Opus prevodov, ki je našemu profesorju leta 2022 prinesel Prešernovo nagrado za življenjsko delo, je znan vsakomur, ki je v tem jeziku prebral nekaj temeljnih klasikov evropske literature. Zato se bom omejil na dve panegirični ponazoritvi. Gantarjevi prevodi grških tragedij so tudi po pol stoletja uporabni in učinkoviti, kot bi nastali včeraj. Sodba ni moja; o takih stvareh presojata oder in občinstvo. Druga moja opazka govori o nečem manj očitnem. Gantarjeva obsežna antologija rimske lirike iz leta 1968, ki je bila nagrajena s Sovretovo nagrado, v zgodovini slovenskega literarnega prevajanja pomeni odkritje nekega povsem novega idioma. V tej knjigi je, to si upam trditi, slovenščina prvič spontano spregovorila v klasicističnem izrazu avgustejske poezije. Če je Sovretov Homer prva odločilna prelomnica, je Gantarjeva rimska antologija druga, nič manj pomembna.

Kaj je Gantar dal Slovincem, vedo oni sami. Marsičesa smo bili deležni samo tisti, ki smo, *fortunati*, obiskovali njegove seminarje. Ne morem si pomagati, da ne bi tudi ob tej priložnosti obnovil reminiscence, ki sem jo ob različnih priložnostih obnavljal že večkrat. Tri zaporedna leta seminarja o

Horaciju! Povsem monokulturno, pristransko in samovoljno. Šele sčasoma sem doumel, da gre za zavestno pedagoško odločitev z jasnim vzgojnim sporočilom: v filologiji čas ne beži, ker časovna struktura te vede temelji na vrtnanju pod površino. Ob zanimivem problemu naj se ti čas ustavi in se začne raztezati v globino besedila.

Živa priča tistočletja stare resničnosti, sem rekel na začetku. Za konec si bom dovolil še eno spominsko impresijo. Letos zgodaj spomladi smo s študenti latinščine brali odlomek, v katerem Cicero v duhu podoživlja svoj obisk v Atenah:

[...] dogovorili smo se, da pojdemo popoldne na sprehod v akademijo, kjer ob tem času ni bilo nobenih ljudi. Zbrali smo se torej ob dogovorjenem času pri Pisonu. Šest stadijev od Dipilona do tja smo prehodili med živahnim pogovorom. In ko smo prišli v ne brez vzroka sloveče prostore akademije, so bili prazni, brez ljudi, kakor smo si želeli. Ne vem, je dejal Piso, ali to izvira od narave ali je to zmota, da smo – če zagledamo kraje, kjer so se, kakor nas uči zgodovina, mudili slavni možje – močnejše ganjeni, kakor če slišimo o njihovih dejanjih ali beremo njihove spise. Tako je zdaj tudi mene prevzelo. Spominjam se namreč Platona, ki je, kakor so nam pripovedovali, tu najprej učil filozofijo. In tisti sosednji vrtovi mi ne obujajo nanj samo spomina, temveč mi ga tako rekoč živega postavljajo pred oči. (Prev. F. Bradač)

Ko sem to naglas bral, me je prešinilo, da sem nekaj na las podobnega nekoč doživel tudi sam. To je bilo neko dopoldne pred skoraj 35 leti, ne sicer med ostanki Platonove Akademije v Atenah, ampak pri latinskem seminarju, ko je prof. Gantar nenavadno doživeto obujal spomine, ki sploh niso bili njegovi. Podoživljal je Horacijev obisk v prestolnici modrosti. Tako kot Cicero je tudi Horacij obiskal Platona. V njunem spremstvu je bil tam tudi Gantar. V njegovem spremstvu veliko generacij njegovih učencev. Poleg filološke akribije je skušal na nas prenesti tudi skrivno veščino potovanja v stare svetove. Ker mu je to v polnosti uspelo, atenski in rimski *genius loci* še vedno prebivata tam, v tretjem nadstropju stavbe na Aškerčevi 2.

Marko Marinčič